

2.2024

διαΝΕΟσις

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ & ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Ευθύνεται η Κοινή Αγροτική Πολιτική για τις κινητοποιήσεις των αγροτών σε ΕΕ και Ελλάδα; Μία πρώτη αποτίμηση του αγροτικού ζητήματος

Έλλη Τσιφόρου

Διευθύνουσα Σύμβουλος της ΓΑΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΕΙΝ

Φεβρουάριος 2024

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	3
Η ΚΑΠ στην εποχή της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας: η πόλωση μεταξύ οικονομικών και περιβαλλοντικών στόχων και η στρατηγική υπαναχώρηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής	4
Το σκηνικό της πόλωσης κατά το πρώτο έτος εφαρμογής της ΚΑΠ 2023-2027	5
Η αλλαγή στάσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.....	7
Οι πρόσφατες εξελίξεις στην ελληνική και την ευρωπαϊκή γεωργία: ο αντίκτυπος της κλιματικής αλλαγής και η πορεία των βασικών οικονομικών μεγεθών	11
Οι επιπτώσεις των δυσμενών καιρικών συνθηκών και των φυσικών καταστροφών σε Ελλάδα και ΕΕ	11
Οικονομικά μεγέθη της ελληνικής γεωργίας	12
Οικονομικά μεγέθη της ευρωπαϊκής γεωργίας	13
Ο επιμένων πληθωρισμός και το γενικότερο κλίμα αβεβαιότητας: ένα αγροτικό ή ένα κοινωνικό ζήτημα;.....	13
Εθνικές διεκδικήσεις και ευθύνες	15
Ορισμένα συμπεράσματα για το άμεσο και το απώτερο μέλλον	19

Εισαγωγή

Μόλις έναν χρόνο μετά την έναρξη της εφαρμογής της πρόσφατης μεταρρύθμισης της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, δηλαδή της ΚΑΠ της περιόδου 2023-2027, αγρότες σε όλες σχεδόν τις πρωτεύουσες της ΕΕ και σε πολυάριθμες περιοχές της ευρωπαϊκής υπαίθρου (πλην Αυστρίας, Δανίας, Φινλανδίας και Σουηδίας, τη στιγμή που γράφεται το παρόν άρθρο), καθώς και στην έδρα των κοινοτικών οργάνων στις Βρυξέλλες, ξεχύθηκαν στους δρόμους. Το έκαναν προκειμένου να εκφράσουν την αγανάκτησή τους απέναντι στα δυσθεώρητα κόστη της παραγωγής, στην έλλειψη αποτελεσματικών εθνικών πολιτικών στήριξης του τομέα, στον άνισο ανταγωνισμό για τα ευρωπαϊκά γεωργικά προϊόντα από τις συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου της ΕΕ, στην απελευθέρωση των εισαγωγών από την Ουκρανία κ.ά.

Πέρα από τις εθνικού χαρακτήρα ιδιαιτερότητες αλλά και τη διαφορετική προτεραιοποίηση των ζητημάτων που αναδεικνύονται στις επιμέρους διεκδικήσεις, οι εξεγερμένοι αγρότες ανά την ΕΕ φαίνεται ότι μοιράζονται ορισμένους κοινούς προβληματισμούς μεταξύ των οποίων ξεχωρίζει η εναντίωσή τους στην ίδια την ΚΑΠ.

Πού οφείλεται αυτό το νέο κύμα οργής των Ευρωπαίων και Ελλήνων αγροτών εναντίον της ΚΑΠ –και όχι μόνο; Ποια είναι τα πρώτα κρίσιμα συμπεράσματα που θα πρέπει να συγκρατήσουμε ενώ μάλιστα πλησιάζουμε προς το κρίσιμο ορόσημο των ευρωπαϊκών εκλογών;

Το παρόν άρθρο επιχειρεί μία πρώτη, ψύχραιμη, αποτίμηση του αγροτικού ζητήματος, ειδικά σε σχέση με τις εξελίξεις που αφορούν τον σχεδιασμό και την εφαρμογή της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Ωστόσο, δεδομένου ότι τόσο οι κινητοποιήσεις όσο και το θεσμικό και πολιτικό κουβάρι των εξελίξεων εξακολουθούν να βρίσκονται σε πλήρη ανάπτυξη, οι επόμενοι μήνες θα είναι κρίσιμοι ώστε να διαφανούν με μεγαλύτερη σαφήνεια οι στρατηγικές και πολιτικές κατευθύνσεις για τον τομέα τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο.

Η ΚΑΠ στην εποχή της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας: η πόλωση μεταξύ οικονομικών και περιβαλλοντικών στόχων και η στρατηγική υπαναχώρηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Όπως γράφαμε στην έκθεση Αποκρυπτογραφώντας την Κοινή Αγροτική Πολιτική 2023-2027, η οποία δημοσιεύτηκε τον Ιούλιο του 2023 από τη διαΝΕΟσις, «η ΚΑΠ 2023-2027 σχεδιάστηκε και θα εφαρμοστεί στην εποχή της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, η οποία θέτει συγκεκριμένους και ιδιαίτερα φιλόδοξους στόχους σε σχέση με το περιβάλλον, το κλίμα και, ευρύτερα, τη βιωσιμότητα των συστημάτων τροφίμων. Η φιλοδοξία αυτή αποτυπώνεται και εξειδικεύεται, στην περίπτωση του πρωτογενούς και του ευρύτερου αγροδιατροφικού τομέα, κατά κύριο λόγο σε δύο στρατηγικές: τη στρατηγική “από το αγρόκτημα στο πιάτο” και στη στρατηγική “για τη βιοποικιλότητα”. Και οι δύο δημοσιεύτηκαν το 2020 και θέτουν συγκεκριμένους -και σε αρκετές περιπτώσεις ποσοτικούς- στόχους με ορίζοντα υλοποίησής τους το 2030 και με άμεσο αντίκτυπο στην ευρωπαϊκή γεωργία» (βλ. σελ. 21-22). Οι δύο στρατηγικές αφορούν, μεταξύ άλλων, τη μείωση της χρήσης φυτοφαρμάκων, λιπασμάτων, αντιβιοτικών στην παραγωγική διαδικασία, αλλά και τη διάθεση σε αγρανάπαυση του 10% της γεωργικής γης στην ΕΕ.

Παράλληλα, αυστηροποιήθηκαν και διευρύνθηκαν οι κανόνες της «αιρεσιμότητας», δηλαδή «οι ελάχιστες προϋποθέσεις που σχετίζονται με το περιβάλλον, το κλίμα, την υγεία των φυτών και των ζώων, τη δημόσια υγεία, τις οποίες και θα πρέπει να τηρούν οι παραγωγοί προκειμένου να λαμβάνουν ενισχύσεις της ΚΑΠ» (βλ. σελ. 23). Ταυτόχρονα, εισήχθη ένα νέο καθεστώς άμεσων ενισχύσεων το οποίο έχει αμιγώς οικολογικό προσανατολισμό και καταλαμβάνει υποχρεωτικά σημαντικό μέρος (25%) του συνολικού φακέλου των κονδυλίων που διατίθενται σε κάθε κράτος-μέλος για την πληρωμή άμεσων ενισχύσεων στους αγρότες (1ος Πυλώνας της ΚΑΠ). Τα αποκαλούμενα «οικολογικά προγράμματα» (eco-schemes) προβλέπουν «την αποζημίωση των παραγωγών που θα εφαρμόσουν πρακτικές με

θετικό αντίκτυπο στο περιβάλλον, στο κλίμα και στην καλή διαβίωση των ζώων» (βλ. σελ. 23-24) σε εθελοντική βάση και απαιτούν από αυτούς να καταβάλουν επιπλέον προσπάθεια προκειμένου να εφαρμόσουν τέτοιες πρακτικές, καθώς αυτές εκτείνονται πέραν των υποχρεωτικών κανόνων της αιρεσιμότητας (βλ. παραπάνω). Θα πρέπει να τονιστεί ότι η εφαρμογή των οικολογικών προγραμμάτων ισοδυναμεί με την καταβολή επιπλέον κόστους ή την απώλεια εισοδήματος για τον παραγωγό που θα τα επιλέξει, προκειμένου να λάβει αυτού του τύπου την ενίσχυση.

Παράλληλα, «στο πλαίσιο της αρχικής πολιτικής συμφωνίας για τη μεταρρύθμισή της, η οποία επιτεύχθηκε τον Ιούνιο του 2021, υπήρξε η δέσμευση ότι η ΚΑΠ θα κληθεί να ευθυγραμμιστεί πλήρως με την περιβαλλοντική και κλιματική νομοθεσία της ΕΕ, που απορρέει από τη σταδιακή εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας» (βλ. σελ. 22), δηλαδή με το σύνολο των νομοθετημάτων που αποσκοπούν στην κλιματική ουδετερότητα μέχρι το 2050, καθώς και με τις δύο συνολικά (νομοθετικές και μη) πρωτοβουλίες που «κρέμονται» κάτω από τις δύο στρατηγικές που προαναφέρθηκαν (στρατηγική «από το αγρόκτημα στο πιάτο» και στρατηγική «για τη βιοποικιλότητα»).

Το σκηνικό της πόλωσης κατά το πρώτο έτος εφαρμογής της ΚΑΠ 2023-2027

Εξ αρχής διαφαινόταν ότι το πρώτο έτος εφαρμογής της ΚΑΠ 2023-2027 θα ήταν «ταραχώδες», καθώς η εμπόλεμη σύρραξη στην Ουκρανία είχε ήδη φέρει στο προσκήνιο σημαντικά ζητήματα επισιτιστικής ασφαλείας, αλλά και διατάραξης της εσωτερικής αγοράς της ΕΕ, λόγω της αναστολής των εισαγωγικών δασμών και των ποσοστώσεων επί των ουκρανικών εξαγωγών προς την ΕΕ, από τον Ιούνιο του 2022.

Σε αυτό το ευαίσθητο και ασταθές γεωπολιτικό περιβάλλον, αλλά και στη δυσχερή οικονομική συγκυρία για την ευρωπαϊκή γεωργία, την οποία θα αναλύσουμε στην επόμενη παράγραφο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έφερε στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, μεταξύ άλλων, τρεις πολιτικούς φακέλους που θέτουν σε εφαρμογή τους στόχους της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας στον τομέα της γεωργίας, όπως προέβλεπε το θεσμικό και πολιτικό πλαίσιο που περιγράψαμε επιγραμματικά πιο πάνω:

- την πρόταση Κανονισμού για την ορθολογική χρήση των φυτοπροστατευτικών προϊόντων, η οποία επιδιώκει τη μείωση κατά 50% της χρήσης και του κινδύνου των χημικών φυτοφαρμάκων έως το 2030,¹
- Την πρόταση Νόμου για την αποκατάσταση της φύσης, στο πλαίσιο του οποίου εντάσσεται, μεταξύ άλλων, ο στόχος το 10% των γεωργικών

¹ Ανακτήθηκε από: https://food.ec.europa.eu/plants/pesticides-sustainable-use-pesticides_en?prefLang=el&ettrans=el

εκτάσεων να καλύπτεται από χαρακτηριστικά τοπίου υψηλής ποικιλομορφίας έως το 2030² και

- την πρόταση Αναθεώρησης της Οδηγίας για τη μείωση των βιομηχανικών εκπομπών, η οποία μειώνει το όριο πάνω από το οποίο οι εγκαταστάσεις χοίρων και πουλερικών περιλαμβάνονται στο πεδίο εφαρμογής της, ενώ επεκτείνεται η εφαρμογή της και στον τομέα της βοοτροφίας³.

Η συζήτηση των παραπάνω φακέλων σε επίπεδο συννομοθετών, δηλαδή Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, κατά τη διάρκεια του 2023 υπήρξε τουλάχιστον πολωτική, με αρκετούς στο περιβάλλον των Βρυξελλών να κάνουν λόγο ακόμα και για εγκατάλειψη της «κοινοτικής μεθόδου»⁴, η οποία βασίζεται στην προοδευτική σύνθεση των απόψεων και εγγυάται τη λήψη ισορροπημένων αποφάσεων.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατηγορήθηκε από τους εκπροσώπους των αγροτών και τους υποστηρικτές τους στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο⁵ και στο Συμβούλιο ότι επιχείρησε να «βάλει το κάρο μπροστά από του άλογο», προτείνοντας ιδιαίτερα φιλόδοξους στόχους σε σχέση με το περιβάλλον και το κλίμα χωρίς να λαμβάνει υπόψη τον αντίκτυπό τους στην παραγωγικότητα και την οικονομική βιωσιμότητα του αγροτικού τομέα, χωρίς να προτείνει εναλλακτικές, αλλά και δίκως να υπολογίζει το ανταγωνιστικό μειονέκτημα που συνεπάγεται η εφαρμογή τους για τους Ευρωπαίους αγρότες, σε σχέση με συναδέλφους τους σε άλλα σημεία του πλανήτη.

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι το έλλειμμα εκτίμησης αντικτύπου της εφαρμογής των στόχων της Πράσινης Συμφωνίας στον αγροτικό τομέα από πλευράς Ευρωπαϊκής Επιτροπής καλύφθηκε από σειρά ανεξάρτητων μελετών που δημοσίευσαν το Joint Research Centre (JRC),⁶ το Πανεπιστήμιο Wageningen, το Υπουργείο Γεωργίας των Ηνωμένων Πολιτειών (USDA)⁷ κ.ά. Όπως χαρακτηριστικά σημείωναν οι ευρωπαϊκές αγροτικές και συνεταιριστικές οργανώσεις COPA-COGECA σε ανακοίνωση Τύπου που δημοσίευσαν στις 19/12/2022,⁸ όλες οι εν λόγω ανεξάρτητες μελέτες «δείχνουν προς μια ανησυχητική κατεύθυνση: η αγροτική παραγωγή στην ΕΕ θα παρουσιάσει απότομη πτώση, οι τιμές και τα εισοδήματα των αγροτών θα μειωθούν και θα επηρεαστούν σημαντικά, ενώ τα περιβαλλοντικά οφέλη θα είναι πολύ περιορισμένα [...] λόγω του ότι θα μετακυλιστούν σε τρίτες χώρες».

² Ανακτήθηκε από: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/nature-restoration-law_en?prefLang=el&ettrans=el

³ Ανακτήθηκε από: https://environment.ec.europa.eu/topics/industrial-emissions-and-safety/industrial-emissions-directive_en

⁴ Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/MEMO_02_102

⁵ Ανακτήθηκε από: https://www.tomatonews.com/en/interview-with-paolo-de-castro_2_2002.html

⁶ Ανακτήθηκε από: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC121368>

⁷ Ανακτήθηκε από: <https://fas.usda.gov/newsroom/economic-and-food-security-impacts-eu-farm-fork-strategy>

⁸ Copa and Cogeca welcome the adoption in the Council of a Call for a Complementary Impact Assessment on the 'SUR' proposal, βλ. <https://copa-cogeca.eu/press-releases>

Η αλλαγή στάσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Ο πρώην Εκτελεστικός Αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και αρμόδιος για την προώθηση της Πράσινης Συμφωνίας Φρανς Τίμμερμανς υπήρξε το πρόσωπο που συμβόλισε την πόλωση και το έλλειμμα διαλόγου με τους εκπροσώπους του αγροτικού κόσμου. Η παραίτηση και αποχώρησή του από την ευρωπαϊκή πολιτική σκηνή τον Αύγουστο του 2023, οι «μάχες χαρακωμάτων» που διεξάγονταν κατά τις διαπραγματεύσεις επί των πολιτικών φακέλων που προαναφέρθηκαν, ο συνεχιζόμενος αντίκτυπος της εμπόλεμης σύρραξης στην Ουκρανία, αλλά και οι ολέθριες συνέπειες της κλιματικής αλλαγής σε καλλιέργειες και εκτροφές σε όλη την επικράτεια της ΕΕ, άνοιξαν τον δρόμο για μια στρατηγική υπαναχώρηση της Επιτροπής τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους.

Στο πλαίσιο της καθιερωμένης ομιλίας της για την κατάσταση της Ένωσης στο Κοινοβούλιο, κατά τη διάρκεια της οποίας γίνεται ένας απολογισμός των επιτευγμάτων του περασμένου έτους και παρουσιάζονται οι προτεραιότητες για το επόμενο έτος, η Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ούρσουλα Φον Ντερ Λάιεν επιχείρησε, για πρώτη φορά, να εξισορροπήσει την ένταση που είχε προκληθεί μεταξύ της οικονομικής και περιβαλλοντικής/κλιματικής διάστασης της βιωσιμότητας, τείνοντας χείρα συνεργασίας στον αγροτικό κόσμο και αναγνωρίζοντας τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει:

«Θα ήθελα να επωφεληθώ αυτής της ευκαιρίας για να εκφράσω την εκτίμησή μου στους αγρότες μας, να τους ευχαριστήσω για τα τρόφιμα που μας παρέχουν καθημερινά. Για εμάς στην Ευρώπη, αυτό το καθήκον της γεωργίας –η παραγωγή υγιεινών τροφίμων– είναι το θεμέλιο της γεωργικής μας πολιτικής. Και η αυτάρκεια σε τρόφιμα είναι επίσης σημαντική για εμάς. Αυτό παρέχουν οι αγρότες μας. Δεν είναι πάντα εύκολο έργο, καθώς οι συνέπειες της επιθετικότητας της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας, η κλιματική αλλαγή που φέρνει ξηρασίες, δασικές πυρκαγιές και πλημμύρες και οι νέες υποχρεώσεις που θα πρέπει να τηρούν, έχουν ολοένα αυξανόμενο αντίκτυπο στην εργασία και τα εισοδήματα των αγροτών. Πρέπει να το έχουμε κατά νου. Πολλοί εργάζονται ήδη για μια πιο βιώσιμη μορφή γεωργίας. Πρέπει να εργαστούμε μαζί με τους άνδρες και τις γυναίκες στη γεωργία για να αντιμετωπίσουμε αυτές τις νέες προκλήσεις. Αυτός είναι ο μόνος τρόπος για να εξασφαλιστεί η προσφορά τροφίμων στο μέλλον. **Χρειαζόμαστε περισσότερο διάλογο και λιγότερη πόλωση.** Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο θέλουμε να ξεκινήσουμε έναν στρατηγικό διάλογο για το μέλλον της γεωργίας στην ΕΕ. **Είμαι και παραμένω πεπεισμένη ότι η γεωργία και η προστασία του φυσικού κόσμου μπορούν να πάνε χέρι-χέρι. Χρειαζόμαστε και τα δύο».**⁹

⁹ Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_23_4426

Στις 25 Ιανουαρίου πραγματοποιήθηκε η πρώτη συνάντηση των εκπροσώπων των αγροτών και άλλων ενδιαφερόμενων μερών κατά μήκος της αλυσίδας τροφίμων, οι οποίοι απαρτίζουν την ομάδα του Στρατηγικού Διαλόγου για τη Γεωργία.¹⁰ Το πόρισμα της ομάδας αναμένεται να κατατεθεί τον προσεχή Αύγουστο και θα αφορά στη διατύπωση προτάσεων που θα απαντούν στα παρακάτω κρίσιμα ερωτήματα:

- Πώς μπορούμε να προσφέρουμε στους αγρότες μας και στις αγροτικές κοινότητες στις οποίες ζουν μια καλύτερη προοπτική, συμπεριλαμβανομένου ενός δίκαιου βιοτικού επιπέδου;
- Πώς μπορούμε να υποστηρίξουμε τη γεωργία εντός των ορίων του πλανήτη μας και του οικοσυστήματός του;
- Πώς μπορούμε να αξιοποιήσουμε καλύτερα τις τεράστιες ευκαιρίες που παρέχει η γνώση και η τεχνολογική καινοτομία;
- Πώς μπορούμε να προωθήσουμε ένα λαμπρό και ακμάζον μέλλον για το σύστημα τροφίμων της Ευρώπης σε έναν ανταγωνιστικό κόσμο;

Πέραν αυτής της πρωτοβουλίας, τα αποτελέσματα της οποίας αναμένονται με υψηλό ενδιαφέρον καθώς θα συνδιαμορφώσουν το πλαίσιο αντίληψης της γεωργικής πολιτικής στο νέο θεσμικό τοπίο μετά τις ευρωεκλογές, μία σειρά πρόσφατων ενεργειών εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής φαίνεται να δίνει έναν νέο τόνο στην αντιμετώπιση του τομέα. Οι ενέργειες αυτές θα πρέπει να ερμηνευθούν αφενός ως απόρροια των εξελίξεων που περιγράψαμε πιο πάνω και αφετέρου ως απότοκο της πολιτικής πίεσης που άσκησαν οι κινητοποιήσεις των αγροτών στην ΕΕ αλλά και της προσέγγισης του σημαντικού οροσήμου των ευρωεκλογών τον προσεχή Ιούνιο. Σε αυτό το πλαίσιο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή:

- Ανέβαλε τη δημοσίευση μίας σειράς προγραμματισμένων νομοθετικών πρωτοβουλιών σε σχέση με τα βιώσιμα συστήματα τροφίμων, την καλή διαβίωση των ζώων και την επισήμανση των τροφίμων, τα οποία κρίθηκαν ως εξαιρετικά διχαστικά και συνεπώς θα παρέτειναν το κλίμα της πόλωσης.
- Στις 31/1 πρότεινε την παράταση της αναστολής των εισαγωγικών δασμών και των ποσοτώσεων επί των ουκρανικών εξαγωγών προς την ΕΕ για ένα ακόμη έτος, ενισχύοντας ωστόσο την προστασία των ευαίσθητων γεωργικών προϊόντων της ΕΕ μέσω ενός μηχανισμού ο οποίος θα διασφαλίζει ότι, σε περίπτωση σημαντικών διαταραχών στην αγορά της ΕΕ ή στις αγορές ενός ή περισσότερων κρατών-μελών, μπορούν να ληφθούν άμεσα διορθωτικά μέτρα. Για τα πιο ευαίσθητα προϊόντα –πουλερικά, αυγά και ζάχαρη– προβλέπεται μηχανισμός «φρένου» έκτακτης ανάγκης, εφόσον οι εισαγωγές αυτών των προϊόντων

¹⁰ Ανακτήθηκε από: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/agriculture-and-green-deal/strategic-dialogue-future-eu-agriculture_en

υπερβούν τον μέσο όρο των εισαγωγών για τα έτη 2022 και 2023, οπότε και θα επιβληθούν εκ νέου δασμοί.¹¹

- Την ίδια ημέρα πρότεινε να επιτραπεί στους γεωργούς της ΕΕ να επωφεληθούν, για το έτος 2024, από παρεκκλίσεις από τους κανόνες της αιρεσιμότητας της ΚΑΠ (βλ. παραπάνω), οι οποίοι τους υποχρεώνουν να διατηρούν ορισμένες εκτάσεις μη παραγωγικές ως προϋπόθεση για να λάβουν ενισχύσεις.¹² Οι παρεκκλίσεις από ορισμένες δεσμευτικές απαιτήσεις της αιρεσιμότητας και άλλων “οικολογικών” παρεμβάσεων της ΚΑΠ, λόγω των δυσμενών καιρικών συνθηκών και προβλέψεων παραγωγής στην ΕΕ για το έτος 2023-2024, αποτελούσαν πάγιο αίτημα των ευρωπαϊκών αγροτικών και συνεταιριστικών οργανώσεων COPA - COGECA.
- Την 1η Φεβρουαρίου, σε συνέχεια της Συνόδου Κορυφής και ενώ οι εξεγερμένοι αγρότες κατέκλυζαν τους δρόμους γύρω από την έδρα του Κοινοβουλίου στις Βρυξέλλες, διά στόματος της Προέδρου υποσχέθηκε να φέρει πρόταση για τη μείωση του διοικητικού φόρτου και την παροχή βοήθειας στους Ευρωπαίους αγρότες ενόψει του επικείμενου Συμβουλίου Υπουργών Γεωργίας της ΕΕ που πραγματοποιήθηκε στις 26 Φεβρουαρίου.¹³
- Στο πλαίσιο της προετοιμασίας των εργασιών του εν λόγω Συμβουλίου υπέβαλε non-paper στο οποίο περιγράφονται οι πρώτες πιθανές βραχυπρόθεσμες και μεσοπρόθεσμες δράσεις για τη μείωση του διοικητικού φόρτου που επιβαρύνει τους παραγωγούς (απλούστευση ορισμένων από τις απαιτήσεις αιρεσιμότητας, της μεθοδολογίας για ορισμένους ελέγχους κ.ά.), ενώ ανακοίνωσε ότι θα δρομολογήσει τον Μάρτιο διαδικτυακή έρευνα που θα απευθύνεται απευθείας στους αγρότες της ΕΕ, ώστε να εντοπίσει τις ανησυχίες τους και τις πηγές διοικητικού φόρτου και πολυπλοκότητας που απορρέουν από τους κανόνες της ΚΑΠ, καθώς και από άλλους κανόνες της ΕΕ για τα τρόφιμα και τη γεωργία στην ΕΕ και την εφαρμογή τους σε εθνικό επίπεδο.¹⁴ Παράλληλα, η Βελγική Προεδρία του Συμβουλίου ζήτησε από τα κράτη μέλη τη συνδρομή τους στο ζήτημα, με τη χώρα μας να καταθέτει 19 τέτοιες προτάσεις απλούστευσης.¹⁵ Ολοκληρώνοντας τις εργασίες του, το Συμβούλιο επιβεβαίωσε την πολιτική του βούληση να ανταποκριθεί αποτελεσματικά στις ανησυχίες των αγροτών και, ως πρώτο βήμα, συμφώνησε σε μια δέσμη συγκεκριμένων μέτρων που θα πρέπει να αποτελούν προτεραιότητα για τη βραχυπρόθεσμη απάντηση στην τρέχουσα κρίση, ενώ προσέφερε πολιτική καθοδήγηση

¹¹ Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_24_562

¹² Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_24_582

¹³ Ανακτήθηκε από: <https://www.eunews.it/en/2024/02/01/european-summit-tractors-come-to-the-table-von-der-leyen-promises-by-february-proposal-to-reduce-burdens/>

¹⁴ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_24_1002

¹⁵ <https://www.ypaithros.gr/synedriazei-simera-symboulio-ypourgon-georgias-ee-19-protaseis-brykselles-ellada/>

για μια διαρθρωτική προσέγγιση του τομέα μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα.¹⁶

- Στις 6 Φεβρουαρίου απέσυρε την πρόταση Κανονισμού για την ορθολογική χρήση των φυτοπροστατευτικών προϊόντων, σε συνέχεια της απόρριψής της από την Ολομέλεια του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου τον περασμένο Νοέμβριο,¹⁷ προκειμένου να ακολουθήσει μία “νέα, πολύ πιο ώριμη πρόταση” μετά τις ευρωεκλογές.¹⁸

¹⁶ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/agrifish/2024/02/26/>

¹⁷ Ανακτήθηκε από: <https://www.euractiv.com/section/agriculture-food/news/european-parliament-kills-off-mangled-eu-pesticide-reduction-plan/>

¹⁸ Ανακτήθηκε από: <https://www.euronews.com/my-europe/2024/02/06/von-der-leyen-announces-withdrawal-of-contentious-pesticide-law-the-first-defeat-of-the-gr>

Οι πρόσφατες εξελίξεις στην ελληνική και την ευρωπαϊκή γεωργία: ο αντίκτυπος της κλιματικής αλλαγής και η πορεία των βασικών οικονομικών μεγεθών

Πέραν των εξελίξεων σε θεσμικό και πολιτικό επίπεδο όσον αφορά την εφαρμογή των στόχων της Πράσινης Συμφωνίας στον γεωργικό τομέα και τις σχετικές απαιτήσεις της ΚΑΠ 2023-2027, οι λόγοι που οδήγησαν τους αγρότες ανά την ΕΕ σε μαζικές κινητοποιήσεις δεν μπορούν να γίνουν κατανοητοί αν δεν ληφθούν υπόψη οι πρόσφατες εξελίξεις σε σχέση με την κατάσταση πραγμάτων και τα οικονομικά μεγέθη του τομέα, οι οποίες είναι ιδιαίτερα αρνητικές.

Παρακάτω παρουσιάζονται αποσπάσματα από την προς δημοσίευση ετήσια έκθεση της ΓΑΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΕΙΝ που αφορά τις βασικές εξελίξεις και την πορεία των οικονομικών μεγεθών της ελληνικής και ευρωπαϊκής γεωργίας κατά το έτος 2023. Τα στοιχεία είναι προσωρινά καθώς βασίζονται σε εκτιμήσεις της Eurostat με ημερομηνία 21/12/2023 και αναμένεται να οριστικοποιηθούν προσεχώς, παρουσιάζοντας, ενδεχομένως, μικρές αποκλίσεις.

Οι επιπτώσεις των δυσμενών καιρικών συνθηκών και των φυσικών καταστροφών σε Ελλάδα και ΕΕ

Η ελληνική γεωργία δοκιμάστηκε στη διάρκεια του 2023 από φυσικές καταστροφές (πλημμύρες στη Θεσσαλία, πυρκαγιές στον Έβρο), αλλά και από την επικράτηση εξαιρετικά δυσμενών καιρικών συνθηκών με συνέπεια τον περιορισμό των αποδόσεων και τη μείωση του όγκου παραγωγής σε σημαντικές καλλιέργειες. Η πτώση της παραγωγής σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος ήταν έντονη στα δημητριακά (αραβόσιτος, σκληρό σιτάρι, κριθάρι, ρύζι), στα βιομηχανικά φυτά (ελαιούχοι σπόροι, βαμβάκι), σε ορισμένα φρούτα (μήλα, αχλάδια) και κηπευτικά (ντομάτες, πατάτες), στα ελαιοκομικά προϊόντα (ελιές, ελαιόλαδο) και στα προϊόντα της αμπελοκομίας (σταφύλια, κρασί), ενώ αρνητικά επέδρασε η πτώση των τιμών σε ορισμένα προϊόντα (σιτηρά, ελαιούχοι σπόροι, βαμβάκι).

Σημειώνονται, επίσης, οι επιπτώσεις των δυσμενών καιρικών συνθηκών στην ΕΕ, ιδιαίτερα στην Ιβηρική Χερσόνησο και στις χώρες της Βαλκανικής, με συνέπεια τον περιορισμό των αποδόσεων σε ορισμένες καλλιέργειες (δημητριακά, σταφύλια, ελιές, φρούτα), ενώ αρνητικά επέδρασε και η μείωση των τιμών σε ορισμένα προϊόντα (σιτηρά, ελαιούχοι σπόροι).

Οικονομικά μεγέθη της ελληνικής γεωργίας

Στο σύνολό της, η **αξία του γεωργικού κλάδου** της χώρας, σε σταθερές τιμές, περιλαμβάνοντας τα μεγέθη της γεωργικής παραγωγής (φυτικής και ζωικής) και των δευτερογενών δραστηριοτήτων και υπηρεσιών, προβλέπεται να περιοριστεί το 2023 σε 12,48 δισ. ευρώ, παρουσιάζοντας πτώση σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος (-5,2%).

Η **δαπάνη των γεωργικών εισροών**, σε όρους ενδιάμεσης ανάλωσης, μετά την άνοδό της κατά το προηγούμενο έτος (+6,7%), περιορίστηκε το 2023 σε 6,27 δισ. ευρώ, παρουσιάζοντας σημαντική μείωση (-8,3%). Ωστόσο, εξακολουθεί να αποτελεί σημαντικό μέρος (50,2%) της αξίας του γεωργικού κλάδου. Θα πρέπει, επίσης, να επισημανθεί ότι η **δαπάνη των ζωοτροφών** (2.877 εκατ. ευρώ το 2023) εξακολουθεί να αποτελεί την κυριότερη συνιστώσα εισροών, ενώ καλύπτει το 95% της αξίας της εγχώριας ζωικής παραγωγής (3.030 εκατ. ευρώ). Επισημαίνεται ότι αυτό το εξαιρετικά υψηλό ποσοστό απέχει σημαντικά από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (57%), παραμένει μεγαλύτερο μεταξύ όλων των κρατών-μελών της Ένωσης και εξακολουθεί να αποτελεί την κρισιμότερη ίσως πρόκληση που αντιμετωπίζει η κτηνοτροφία της χώρας.

Πτώση προβλέπεται στο **γεωργικό εισόδημα**, το μέγεθος του οποίου, σε όρους συντελεστών παραγωγής, θα μειωθεί το 2023 σε 6,71 δισ. ευρώ (-6,1%). Στην πτώση του εισοδήματος, πέραν της μειωμένης αξίας στη γεωργική παραγωγή, σημαντική ήταν η επίδραση της μείωσης των επιδοτήσεων, η αξία των οποίων εκτιμάται ότι θα περιοριστεί το 2023 σε 2,18 δισ. ευρώ (-13,3%). Η αρνητική αυτή εξέλιξη αποτιμά, έως ένα βαθμό, την επίπτωση των ενισχύσεων της νέας ΚΑΠ κατά το πρώτο έτος εφαρμογής της, αφού στην Ελλάδα οι επιδοτήσεις, όπως συμβαίνει επί σειρά ετών, εξακολουθούν να καλύπτουν σημαντικό μέρος της αξίας του γεωργικού εισοδήματος (32,5% το 2023).

Πέραν όμως της μείωσης των επιδοτήσεων, σημαντική παραμένει η επίπτωση στο γεωργικό εισόδημα των **φόρων στη γεωργική παραγωγή**, η αξία των οποίων ανήλθε το 2023 σε 478 εκατ. ευρώ, παρουσιάζοντας αισθητή άνοδο στο διάστημα της διετίας 2022-2023 (+5,7% και +2,3% αντίστοιχα) και ακόμα μεγαλύτερη σε σύγκριση με τον μέσο όρο της προηγούμενης πενταετίας (+15,9%). Αντίθετα, στην ΕΕ οι φόροι αυτοί μειώθηκαν στη διετία 2022-2023 (-2,7% και -0,3%) και παραμένουν μικρότεροι από τον μέσο όρο της προηγούμενης πενταετίας (-1,4%).

Να σημειωθεί, επιπλέον, ότι η Ελλάδα παρουσιάζει το 2023 το τρίτο υψηλότερο μέγεθος γεωργικών φόρων μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ, μετά τη Γαλλία (1.607 εκατ. ευρώ) και την Ιταλία (601 εκατ. ευρώ).

Οικονομικά μεγέθη της ευρωπαϊκής γεωργίας

Στο σύνολό της η **αξία του γεωργικού κλάδου** στην ΕΕ σε πραγματικές τιμές περιορίστηκε το 2023 σε 434,5 δισ. ευρώ, παρουσιάζοντας πτώση σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος (-6,4%).

Η **δαπάνη των ζωοτροφών** (περίπου 100 δισ. ευρώ το 2023) εξακολουθεί να αποτελεί την κυριότερη συνιστώσα εισροών στην ΕΕ, καλύπτοντας το 2023 το μεγαλύτερο μέρος (40%), με δεύτερη στη σειρά την ενέργεια με τα λιπαντικά (12%), ενώ μικρότερο μερίδιο αντιστοιχεί στα λιπάσματα (7,7%).

Μείωση προβλέπεται στο **γεωργικό εισόδημα**, η αξία του οποίου σε όρους συντελεστών παραγωγής εκτιμάται ότι θα μειωθεί το 2023 σε 159,3 δισ. ευρώ (-7,8%). Στην πτώση του γεωργικού εισοδήματος, πέραν της μείωσης της αξίας της γεωργικής παραγωγής, σημαντική ήταν η επίδραση της μείωσης των επιδοτήσεων, η αξία των οποίων αναμένεται το 2023 να περιοριστεί σε 41,4 δισ. ευρώ (-9,4%).

Ο επιμένων πληθωρισμός και το γενικότερο κλίμα αβεβαιότητας: ένα αγροτικό ή ένα κοινωνικό ζήτημα;

Κρίσιμο ζήτημα αποτελεί η επίπτωση του πληθωρισμού στο εισόδημα των νοικοκυριών που περιόρισε σημαντικά τη ζήτηση στα τρόφιμα σε ΕΕ και Ελλάδα. Στη χώρα μας, σύμφωνα με ορισμένες εκτιμήσεις (στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ, 12/1/2024), τον Δεκέμβριο του 2023 σε σύγκριση με τον αντίστοιχο μήνα του προηγούμενου έτους, ο πληθωρισμός στη διατροφή και τα μη αλκοολούχα ποτά ανήλθε σε 8,9%, παραμένοντας υπερδιπλάσιος του γενικού δείκτη (3,5%), ενώ σε ορισμένα προϊόντα (ελαιόλαδο, φρούτα, λαχανικά) εξακολουθεί να παρουσιάζει διψήφιο ποσοστό ανόδου. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ο πληθωρισμός των τροφίμων στην ΕΕ, μετά τα πρωτοφανή επίπεδα στα οποία ανήλθε στη ζώνη του ευρώ το 2022-23 (15,5%), μειώνεται με ταχείς ρυθμούς από τον Μάρτιο του 2023 και έπειτα, αν και εξακολουθεί να παραμένει υψηλός (6,1% τον Δεκέμβριο του 2023). Οι προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής μιλούν για περαιτέρω πτώση στο επόμενο διάστημα, αν και «η κλιματική αλλαγή, η επιδείνωση της γεωπολιτικής κατάστασης, οι πιθανές διαταραχές στις παγκόσμιες αγορές βασικών εμπορευμάτων [και άλλοι παράγοντες] μπορεί να δημιουργήσουν προκλήσεις για τον πληθωρισμό των τροφίμων στο μέλλον».¹⁹

¹⁹ European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, European Economic Forecast, Winter 2024 (Interim), Institutional paper 268, February 2024, σελ. 22-23. Ανακτήθηκε από: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/2b7b7fae-0844-4dd1-bedd-619c3544aaed_en?filename=ip268_en_0.pdf

Γενικότερα, επικρατεί αβεβαιότητα από την κλιμάκωση των γεωπολιτικών αναταράξεων στη Μέση Ανατολή και στην Ουκρανία, από την ασθενέστερη παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα, αλλά και από τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει η εφοδιαστική αλυσίδα στην Ερυθρά Θάλασσα, με συνέπεια τον περιορισμό του διεθνούς εμπορίου σε ιστορικά χαμηλούς ρυθμούς. Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην πολύ πρόσφατη έκθεση προβλέψεων για την ευρωπαϊκή οικονομία, «η ΕΕ είναι ιδιαίτερα εκτεθειμένη [στους γεωπολιτικούς κινδύνους], λόγω της γεωγραφικής της εγγύτητας με τις συνεχιζόμενες συγκρούσεις, της βαθιάς ενσωμάτωσής της στις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας, της ενεργειακής της εξάρτησης και του γεγονότος ότι σημαντικό μέρος του εμπορίου της ακολουθεί τη διαδρομή της Ερυθράς Θάλασσας».²⁰

Αναμφισβήτητα, τα ζητήματα που σχετίζονται με την επισιτιστική ασφάλεια και τα τρόφιμα, τα οποία έχουν έρθει στο προσκήνιο λόγω της γεωπολιτικής και οικονομικής αβεβαιότητας και του επιμέρους πληθωρισμού, έχουν αντίκτυπο και αγγίζουν όχι μόνο τους αγρότες αλλά και το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Το γεγονός αυτό δεν εξηγεί μόνο την αυξημένη κατανόηση και στήριξη που απολαμβάνουν οι εν εξελίξει κινητοποιήσεις των αγροτών σε σχέση με παρόμοιες πρωτοβουλίες στο παρελθόν, αλλά και τοποθετείται στον ίδιο τον πυρήνα των διεκδικήσεών τους.

Παντού ανά την Ευρώπη, όπως και στη χώρα μας, οι αγρότες θέτουν ένα φλέγον κοινωνικό ζήτημα, επιπλέον των επιμέρους αιτημάτων που σχετίζονται κυρίως με την άμεση αποσυμφόρηση της ασφυκτικής οικονομικής κατάστασης και τις λύσεις στις σύνθετες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν: η βιωσιμότητα της δραστηριότητάς τους συνδέεται άμεσα με το μέλλον της διατροφής των εκατομμυρίων Ευρωπαίων καταναλωτών αλλά και των δισεκατομμυρίων κατοίκων του πλανήτη (“No farmers, No food”). **Αγρότες και καταναλωτές, τα πιο αδύναμα άκρα της εφοδιαστικής αλυσίδας τροφίμων, τα οποία διαχρονικά χωρίζουν –και σε πολλές περιπτώσεις «δικάζουν»– οι ενδιάμεσοι «από το χωράφι στο ράφι», μοιάζουν πλέον να συντάσσονται κάτω από ένα κοινό αίτημα για ένα νέο κοινωνικό συμβόλαιο, το οποίο θα διασφαλίζει ένα πιο ασφαλές, ανθεκτικό, δίκαιο και βιώσιμο σύστημα τροφίμων.**

Το αίτημα αυτό, προφανώς, βρίσκεται στον πυρήνα της συζήτησης για το μέλλον της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής αλλά και των επιμέρους εθνικών αγροτικών πολιτικών, καθώς οι σύγχρονες και μελλοντικές προκλήσεις και οι ευκαιρίες που σχετίζονται με τον πρωτογενή τομέα αποτελούν όχι μόνο ένα ευρωπαϊκό αλλά και ένα εθνικό στοίχημα.

²⁰ Ομοίως, σελ. 27.

Εθνικές διεκδικήσεις και ευθύνες

Μία επιπλέον παράμετρος που θα πρέπει να προσμετρηθεί στην αποτίμηση του αγροτικού ζητήματος έχει να κάνει με το γεγονός ότι, πέρα από το κοινό υπόβαθρο των κινητοποιήσεων, το οποίο επιχειρήσαμε να σκιαγραφήσουμε προηγουμένως, οι διεκδικήσεις των αγροτών ανά την ΕΕ αφορούν και εθνικής διάστασης αιτήματα τα οποία σχετίζονται τόσο με το ειδικό θεσμικό, πολιτικό και κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον που αφορά τον τομέα σε κάθε χώρα όσο και με την ίδια την πορεία της εφαρμογής και της βέλτιστης ή μη αξιοποίησης της ΚΑΠ σε επίπεδο κρατών-μελών.

Βλέπουμε, για παράδειγμα, ότι στη **Γερμανία** οι αντιδράσεις των αγροτών επικεντρώνουν στις περικοπές δαπανών όσον αφορά τις επιδοτήσεις αγροτικού πετρελαίου που πρότεινε, μεταξύ άλλων, η Κυβέρνηση προκειμένου να καλυφθεί ένα κενό 17 δισ. ευρώ στον εθνικό προϋπολογισμό που το Συνταγματικό Δικαστήριο κήρυξε ως αντισυνταγματικό, ενώ στα **κράτη-μέλη που γειτνιάζουν με την Ουκρανία** οι διαμαρτυρίες αφορούν σε μεγάλο βαθμό την αδυναμία των τομέων και των υποδομών τους να αντιμετωπίσουν τον ισχυρό αντίκτυπο των ευρωπαϊκών υποστηρικτικών μέτρων απελευθέρωσης των εισαγωγών από τη χώρα αυτή. Στην **Ελλάδα**, η βεντάλια των διεκδικήσεων αφορά, μεταξύ άλλων, τις αποζημιώσεις των πληγέντων αγροτών της Θεσσαλίας, ζητήματα δυσλειτουργίας του Οργανισμού Ελληνικών Γεωργικών Ασφαλίσεων (ΕΛΓΑ), κ.ο.κ.

Μία ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα περίπτωση αποτελεί η **Γαλλία**, όπου οι μαζικές κινητοποιήσεις των αγροτών έχουν να κάνουν, μεταξύ άλλων, με την αθέτηση των διατάξεων του νόμου Egalim. Ο νόμος αυτός αποτελεί προϊόν της δέσμευσης του Προέδρου Μακρόν το 2017 για την αποκατάσταση της ισορροπίας στην εφοδιαστική αλυσίδα τροφίμων, διασφαλίζοντας τη διαπραγματευτική θέση και το εισόδημα των αγροτών, μεταξύ άλλων ευρύτερων στόχων που αφορούν τη βιωσιμότητα του γαλλικού αγροδιατροφικού τομέα.

Η πρώτη έκδοση του νόμου Egalim εγκρίθηκε το 2018 σε συνέχεια πολύμηνης και διευρυμένης διαβούλευσης στην οποία συμμετείχαν όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη. Η δεύτερη έκδοση του νόμου εγκρίθηκε το 2021 και η τρίτη τον Μάρτιο του 2023. Το βασικό άρθρο προβλέπει

ότι οι αγρότες έχουν δικαίωμα να προτείνουν στους αγοραστές συμβόλαιο και τιμή πώλησης των γεωργικών προϊόντων λαμβάνοντας υπόψη το κόστος παραγωγής, βάσει δεικτών αναφοράς που δημοσιεύουν οι διεπαγγελματικές οργανώσεις ανά τομέα παραγωγής. Η αναθεώρηση του 2021 προέβλεπε, μεταξύ άλλων, την υποχρεωτικότητα των συμβολαίων και έναν αυτόματο μηχανισμό αναθεώρησης των τιμών πώλησης σε περίπτωση διαταράξεων στην αγορά που επηρεάζουν το κόστος παραγωγής. Η πλέον πρόσφατη αναθεώρηση του 2023 επιτρέπει στους αγρότες να τερματίζουν τις εμπορικές σχέσεις με τους διανομείς σε περίπτωση διαφωνίας κατά τις εμπορικές διαπραγματεύσεις και προβλέπει ότι τα συμβόλαια που συνάπτονται όσον αφορά γεωργικά προϊόντα που διατίθενται στη γαλλική αγορά θα πρέπει να υπόκεινται στο γαλλικό δίκαιο. Το μέτρο αυτό αποσκοπεί στην προστασία των Γάλλων αγροτών και των προϊόντων τους από τις πρακτικές διαφυγής των διανομμένων από τις «δαγκάνες» του νόμου, μέσω της δημιουργίας κόμβων αγοράς εκτός συνόρων, οι οποίοι λειτουργούν ως μεσάζοντες χονδρικής (centrales d'achat).²¹

Η καταστράτηγηση των διατάξεων του συγκεκριμένου νόμου από πλευράς μερίδας των αγοραστών/διανομμένων ήταν ένας από τους βασικούς λόγους που οδήγησαν τον αγροτικό κόσμο στους δρόμους, με την Κυβέρνηση να δεσμεύεται για ενίσχυση των ελέγχων και επιβολή τσουχτερών προστίμων αλλά και για τη θεσμική κατοχύρωση και παρακολούθηση της αυτάρκειας της γαλλικής γεωργίας.

Παρά τα προβλήματα στην εφαρμογή του νόμου Egalim, το παράδειγμα της Γαλλίας αναδεικνύει το χάσμα που χωρίζει τα αιτήματα των εκπροσώπων των αγροτών σε χώρες όπου υφίσταται συγκροτημένη αγροτική πολιτική και θεσμικό πλαίσιο για την υποστήριξη του τομέα από χώρες όπως η δική μας, όπου είναι διαχρονικά διαπιστωμένη η απουσία εθνικής στρατηγικής για τον τομέα, με τα όποια μέτρα στήριξης να έχουν κατά κύριο λόγο δημοσιονομικό χαρακτήρα. Έτσι, για παράδειγμα, στη Γαλλία ο τομέας αγωνίζεται για τα σύνθετα και ευαίσθητα ζητήματα της περαιτέρω κατοχύρωσης της διαπραγματευτικής δύναμης των παραγωγών στην αλυσίδα της αγροδιατροφής²² καθώς και για την ενίσχυση

²¹ Ανακτήθηκε από: <https://www.latribune.fr/economie/france/lois-egalim-les-raisons-de-la-colere-des-agriculteurs-989137.html>

²² Όπως σημειώνει η Επιτροπή Ανταγωνισμού στην «Τελική Έκθεση της κλαδικής έρευνας στον κλάδο παραγωγής, διανομής και εμπορίας βασικών καταναλωτικών ειδών και ιδίως ειδών διατροφής, καθώς και ειδών καθαριότητας και προσωπικής υγιεινής» η οποία δημοσιεύθηκε στις 5/3/2021, «το οικονομικό φαινόμενο της ανισότητας στη διαπραγματευτική δύναμη αφορά προφανώς όλη την αγορά, ενώ τα παράπονα των παραγωγών/προμηθευτών για τις χαμηλές τιμές που λαμβάνουν στα προϊόντα τους, τις μεγάλες χρονικά καθυστερήσεις στην πληρωμή τους (που μετακυλίνονται σε άλλες επιχειρήσεις επηρεάζοντας έτσι ένα μεγάλο μέρος της εμπορικής και παραγωγικής αλυσίδας), τις παροχές που πρέπει να δώσουν για να φτάσουν τα προϊόντα στον τελικό καταναλωτή, αποτελούν διαχρονικά θέματα για τον αγροτικό κόσμο και όσους εμπλέκονται στην αλυσίδα παραγωγής – εφοδιασμού αγρο-διατροφικών προϊόντων» (βλ. <https://www.epant.gr/enimerosi/dimosieyseis/kladikes/item/1329-teliki-ekthesi-kladikis-erevna-sta-vasika-katanalotika-eidi.html>, σελ. 543).

της αυτάρκειας της γαλλικής γεωργίας. Την ίδια στιγμή, στην Ελλάδα αδυνατούμε διαχρονικά να αντιμετωπίσουμε στοιχειώδη ζητήματα που αφορούν την εύρυθμη λειτουργία της αλυσίδας όπως είναι οι παράνομες «ελληνοποιήσεις» εισαγόμενων γεωργικών προϊόντων. Παράλληλα, όπως ανέδειξε η πρόσφατη μελέτη της ΓΑΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΕΙΝ,²³ το γεγονός ότι είμαστε ελλειμματικοί σε σειρά προϊόντων που είναι κρίσιμα τόσο για το προφίλ της ελληνικής γεωργίας όσο και σε επίπεδο καταναλωτικής ζήτησης, αποτελεί ένα κρίσιμο ζήτημα επάνω στο οποίο θα πρέπει να σκύψει με προσοχή η Πολιτεία.

Το διαχρονικό έλλειμα εθνικής στρατηγικής στην ελληνική γεωργία έχει, εύλογα, αντίκτυπο και στον βαθμό επιτυχίας της χώρας μας όσον αφορά τη βέλτιστη εφαρμογή και αξιοποίηση της πλούσιας εργαλειοθήκης της ΚΑΠ. Αυτός ο συσχετισμός αποκτά ακόμα μεγαλύτερη βαρύτητα στο πλαίσιο της τρέχουσας ΚΑΠ 2023-2027, η οποία, όπως σημειώναμε στην έκθεση **Αποκρυπτογραφώντας την Κοινή Αγροτική Πολιτική 2023-2027**, εισήγαγε μία ριζική μεταβολή που αφορά «τη μετάβαση από ένα ευρωκεντρικό σε ένα αμιγώς εθνοκεντρικό μοντέλο διακυβέρνησης» (βλ. σελ. 20), σύμφωνα με το οποίο «το βάρος του σχεδιασμού, της εφαρμογής και της παρακολούθησης της πολιτικής [...] αποτελεί πλέον σε συντριπτικό βαθμό ευθύνη των κρατών-μελών της ΕΕ. Η μετατόπιση της ευθύνης προς τις εθνικές διοικήσεις αντικατοπτρίζεται [...] στο εργαλείο των "εθνικών στρατηγικών σχεδίων της ΚΑΠ", τα οποία οφείλουν να καταρτίζουν τα κράτη-μέλη για την επικράτειά τους, επιλέγοντας από το "μενού" των κοινοτικά προβλεπόμενων καθεστώτων και μέτρων εκείνα που ανταποκρίνονται στις συνθήκες, τις ανάγκες και τις προτεραιότητές τους, πέρα από ορισμένες προβλέψεις που έχουν κοινή εφαρμογή σε όλη την επικράτεια της ΕΕ» (βλ. σελ. 37-38).

Στην έκθεση διαπιστώσαμε τόσο τις διαχρονικές παθογένειες σε σχέση με τη βέλτιστη εφαρμογή της ΚΑΠ στην Ελλάδα, όσο και τις χαμένες ευκαιρίες αξιοποίησης των νέων δυνατοτήτων που παρέχονται στο πλαίσιο της τρέχουσας προγραμματικής περιόδου για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας και την ανάπτυξη του αγροτικού τομέα (βλ. σελ. 50-58), με χαρακτηριστική τη μη αξιοποίηση της δυνατότητας οργανωτικής συγκρότησης της ελληνικής γεωργίας μέσω της συγχρηματοδότησης επιχειρησιακών προγραμμάτων Οργανώσεων Παραγωγών σε κρίσιμους τομείς παραγωγής, ή την ολοκληρωτική απουσία προγραμματισμού, στο πλαίσιο του εθνικού στρατηγικού σχεδίου της χώρας μας, εργαλείων διαχείρισης κινδύνων για την αντιμετώπιση διακυμάνσεων στο γεωργικό εισόδημα λόγω φυσικών καταστροφών ή σημαντικών αναταράξεων στις αγορές. Μέρος αυτών των εργαλείων διαχείρισης κινδύνου αναμένεται να ενταχθεί στο εθνικό

²³ Ανακτήθηκε από: <https://www.c-gaia.gr/product/prokliseis-stin-paragogi-to-emporio-kai-tin-aytarkeia-ton-georgikon-proionton-tis-choras/>

στρατηγικό σχέδιο κατόπιν αιτήματος τροποποίησης που υπέβαλε η χώρα σε συνέχεια των εκτεταμένων καταστροφών που συνέβησαν τον Σεπτέμβριο του 2023 στη Θεσσαλία.²⁴

Παράλληλα, στην έκθεση επισημάναμε τις σημαντικές ελλείψεις στην προετοιμασία και τη δημόσια διαβούλευση που προηγήθηκε της κατάθεσης του εθνικού στρατηγικού σχεδίου της ΚΑΠ τον Δεκέμβριο του 2021, αλλά και τις καθυστερήσεις στην έκδοση του εθνικού πλαισίου εφαρμογής της νέας ΚΑΠ, το οποίο θα παρείχε τις αναγκαίες, για τους παραγωγούς, πληροφορίες όσον αφορά τις δεσμευτικές προϋποθέσεις της παρεχόμενης στήριξης στο πλαίσιο της αιρεσιμότητας (βλ. παραπάνω) καθώς και τις λεπτομέρειες εφαρμογής των καθεστώτων στήριξης της ΚΑΠ. Μία ανάγκη ακόμα πιο επιτακτική στην περίπτωση των νέων και αρκετά σύνθετων καθεστώτων στήριξης όπως τα οικολογικά προγράμματα (βλ. παραπάνω και σελ. 45-49 της έκθεσης του Ιουλίου του 2023).

Όπως χαρακτηριστικά σημειώναμε, «ο αντίκτυπος στον παραγωγικό κόσμο της χώρας από τη μεγάλη καθυστέρηση και την ασάφεια σε σχέση με την εφαρμογή της νέας ΚΑΠ [ήταν] τεράστιος, καθώς [παρατάθηκε] το κλίμα αβεβαιότητας, ενώ τουλάχιστον μέχρι τα μέσα του [πρώτου] έτους [εφαρμογής] δεν [είχε] δρομολογηθεί, και συνεπώς αξιοποιηθεί, καμία παρέμβαση της εργαλειοθήκης της νέας ΚΑΠ. Αυτό, μάλιστα, σε μια περίοδο μεγάλης ανασφάλειας για τους Έλληνες αγρότες, λόγω της ιδιαίτερα δύσκολης οικονομικής συγκυρίας που σχετίζεται κατά κύριο λόγο με την εκτόξευση του κόστους της παραγωγής» (βλ. σελ. 49).

Το αβέβαιο αυτό εθνικό θεσμικό περιβάλλον ενέτεινε το αίσθημα ανασφάλειας αλλά και συνέβαλε στο να βαθύνει το χάσμα που χωρίζει τον αγροτικό κόσμο της χώρας από τις «Βρυξέλλες», οδηγώντας τον, μάλιστα, να στρέψει τα βέλη του εναντίον της ΚΑΠ καθώς και να θέσει μη ρεαλιστικά (και εν τέλει υπονομευτικά για τα συμφέροντά του) αιτήματα όπως η παύση της εφαρμογής της στην Ελλάδα ή να αιτηθεί την επιστροφή στην εργαλειοθήκη της ΚΑΠ περασμένων δεκαετιών, εποχή η οποία έχει παρέλθει ανεπιστρεπτή.

²⁴ Ανακτήθηκε από: <https://www.ypaidhros.gr/6-tropopoiiseis-stratigikou-sxediou-kap-prasini-anaptyksi-symmetoxi-protogenous-tomea-stin-4i-biomixaniki-epanastasi/>

Ορισμένα συμπεράσματα για το άμεσο και το απώτερο μέλλον

Αν θα θέλαμε να συνοψίσουμε την αποτίμηση των αιτίων των συνεχιζόμενων κινητοποιήσεων των αγροτών ανά την ΕΕ συγκρατώντας ορισμένα χρήσιμα συμπεράσματα με βραχυπρόθεσμο αλλά και μακροπρόθεσμο ορίζοντα, οφείλουμε να σταθούμε στα εξής:

- Η κάθοδος του αγροτικού κόσμου στους δρόμους των ευρωπαϊκών πρωτευουσών είναι ενδεικτική, καταρχάς, της **ασφυκτικής οικονομικής κατάστασης** στην οποία έχει περιέλθει ο τομέας σε Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ένωση, με τις πλέον πρόσφατες εκτιμήσεις για το έτος 2023 να καταδεικνύουν την πτωτική πορεία βασικών οικονομικών μεγεθών όπως η αξία και το γεωργικό εισόδημα καθώς και το σταθερά υψηλό –και σε κάποιες περιπτώσεις, όπως οι ζωοτροφές, δυσβάσταχτο– ποσοστό της δαπάνης των εισροών επί της παραγόμενης αξίας του κλάδου. Ο ισχυρός αντίκτυπος της κλιματικής αλλαγής που ενέσκηψε στην παραγωγή της ΕΕ το περασμένο έτος, η επίπτωση του επιμέλλοντος πληθωρισμού στο εισόδημα των νοικοκυριών που περιόρισε σημαντικά τη ζήτηση στα τρόφιμα, αλλά και το γενικότερο κλίμα αβεβαιότητας από την κλιμάκωση των γεωπολιτικών αναταράξεων στη Μέση Ανατολή και την Ουκρανία, από την ασθενέστερη παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα, αλλά και από τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει η εφοδιαστική αλυσίδα στην Ερυθρά Θάλασσα, με συνέπεια τον περιορισμό του διεθνούς εμπορίου σε ιστορικά χαμηλούς ρυθμούς, διαμορφώνουν ένα ζοφερό οικονομικό περιβάλλον για τους εκπροσώπους του κλάδου.
- Εξίσου **ασφυκτικό, δυσνόητο και ασύμβατο με την παραγωγική πραγματικότητα** των Ευρωπαίων αγροτών μοιάζει να είναι το θεσμικό πλαίσιο, κοινοτικό και εθνικό, το οποίο σχετίζεται με την εφαρμογή της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής στην εποχή της Πράσινης Συμφωνίας. Ένας πακτωλός νομοθετημάτων και διατάξεων που υπηρετούν ιδιαίτερα φιλόδοξους στόχους σε σχέση με το περιβάλλον και το κλίμα μοιάζει να ενεργοποιήθηκε για την «ποινοποίηση» του κλάδου, χωρίς να λαμβάνει υπόψη τον αντίκτυπο αυτών των πρωτοβουλιών στην οικονομική βιωσιμότητα του αγροτικού τομέα και στην επισιτιστική ασφάλεια, χωρίς να προτείνει εναλλακτικές αλλά και δίχως να συνυπολογίζει το ανταγωνιστικό μειονέκτημα που συνεπάγεται η εφαρμογή του για τους Ευρωπαίους αγρότες, σε σχέση με συναδέλφους τους σε άλλα σημεία του πλανήτη.

- Ταυτόχρονα, κοινό υπόβαθρο των κινητοποιήσεων των αγροτών ανά την ΕΕ, φαίνεται να αποτελεί η έκφραση μιας αγωνίας που έχει έναν χρονικά βαθύτερο και κοινωνικά ευρύτερο ορίζοντα. Μέσα από τις διεκδικήσεις των Ευρωπαίων και Ελλήνων αγροτών αναδεικνύεται η συσχέτιση της βιωσιμότητας της δραστηριότητάς τους με το μέλλον της διατροφής των εκατομμυρίων Ευρωπαίων καταναλωτών αλλά και των δισεκατομμυρίων κατοίκων του πλανήτη, κάνοντας επιτακτικό **το αίτημα αναγνώρισης του κοινωνικού ρόλου των αγροτών και της σύναψης ενός νέου κοινωνικού συμβολαίου, το οποίο θα διασφαλίζει ένα πιο ασφαλές, ανθεκτικό, δίκαιο και βιώσιμο σύστημα τροφίμων για όλους**, και ιδιαίτερα για τους πιο αδύναμους κρίκους της αλυσίδας της αγροδιατροφής: τους αγρότες και τους καταναλωτές.
- Πέρα από το κοινό ευρωπαϊκό υπόβαθρο, **οι διεκδικήσεις έχουν και εθνική διάσταση και, συνεπώς, εγείρουν και εθνικές ευθύνες**. Όπως είδαμε, οι εθνικές διεκδικήσεις αντανακλούν αφενός το ειδικό θεσμικό, πολιτικό και κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον που πλαισιώνει τον τομέα σε κάθε χώρα και την «ωριμότητα» των πολιτικών που τον αφορούν και αφετέρου αποτελούν συνάρτηση του βαθμού επιτυχίας κάθε κράτους-μέλους στην εφαρμογή και τη βέλτιστη ή μη αξιοποίηση της ΚΑΠ, ειδικά κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο όπου το μοντέλο εφαρμογής της πολιτικής είναι αμιγώς εθνοκεντρικό.

Η ΚΑΠ φαίνεται, σε πρώτη ανάγνωση, να συγκεντρώνει σημαντική μερίδα των πυρών των εξεγερμένων αγροτών. Όμως, πίσω από τις επιθέσεις που δέχεται η πολιτική θα πρέπει καταρχάς να διαβάσουμε τη γενικευμένη δυσφορία ενός επαγγελματικού κλάδου για τον οποίο έχει διαρραγεί η σχέση εμπιστοσύνης με την ΕΕ. Μια ΕΕ η οποία ειδικά κατά την τρέχουσα θητεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής μοιάζει να τοποθέτησε τον αγροτικό τομέα στο εδώλιο του κατηγορουμένου, πολώνοντας το κλίμα, οδηγώντας τις θεσμικές διεργασίες σε αδιέξοδο και εξωθώντας τους αγρότες στους δρόμους.

Η πρόσφατη στρατηγική υπαναχώρηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής υπό την πίεση των θεσμικών/πολιτικών αδιεξόδων και των κινητοποιήσεων του αγροτικού κόσμου μοιάζει να αποτελεί παραδοχή των λανθασμένων χειρισμών, ωστόσο δεν αποτελεί εχέγγο ειρήνης και αποκατάστασης των διαρρηγμένων δεσμών. Χρειάζεται, προφανώς, πολλή προσπάθεια από πλευράς Επιτροπής αλλά και συννομοθετών (Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και Κοινοβουλίου) για την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης και τη μελλοντική διαμόρφωση τόσο της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής όσο και των συναφών πολιτικών που διέπουν τον τομέα με ισορροπημένο, δίκαιο και αποτελεσματικό τρόπο.

Επίκεντρο αυτής της προσπάθειας δεν μπορεί παρά να αποτελεί η επιδίωξη ενός συνεχούς, συστηματικού και τεκμηριωμένου διαλόγου κατά κύριο

λόγο με τους άμεσα ενδιαφερόμενους αγρότες, αλλά και με όλους τους εμπλεκόμενους, ο οποίος δεν θα πρέπει να εξαντληθεί στο πλαίσιο του Στρατηγικού Διαλόγου για τη Γεωργία που μόλις εγκαινίασε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ούτε και να περιοριστεί στο ευρωπαϊκό επίπεδο.

Οι διαφορετικές πραγματικότητες στο πεδίο που συνθέτουν το προφίλ της ευρωπαϊκής γεωργίας αλλά και τα ιδιαίτερα σύνθετα προβλήματα και προκλήσεις της εποχής απαιτούν την εύρεση μιας «χρυσής» ισορροπίας μεταξύ οικονομικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών στόχων και δεν ευνοούν πυροσβεστικές λύσεις ή απλουστευτικές απαντήσεις. Ένα από τα κυριότερα ερωτήματα που θα πρέπει να απαντηθούν προς την κατεύθυνση της επίτευξης της προαναφερόμενης ισορροπίας είναι εκείνο που τέθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή προς τα μέλη της ομάδας του Στρατηγικού Διαλόγου για τη Γεωργία: *πώς θα αξιοποιήσουμε καλύτερα τις τεράστιες ευκαιρίες που παρέχουν η γνώση και η τεχνολογική καινοτομία;*

Και αυτό γιατί, όπως σημειώναμε στην έκθεση του Ιουλίου του 2023, *"η γνώση, η καινοτομία και η ψηφιοποίηση αποτελούν καταλύτη για τη συμμόρφωση των ευρωπαϊκών παραγωγών με τους ιδιαίτερα φιλόδοξους στόχους και τις προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας αλλά και προκειμένου να καταστεί εφικτή η επίτευξη του συνόλου των οικονομικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών επιδιώξεων που θέτει η ΚΑΠ με την αναγκαία ταχύτητα και ισορροπία"* (βλ. σελ. 25).

Στο πλαίσιο των συνεχιζόμενων κινητοποιήσεων, ο κίνδυνος που ελλοχεύει ενόψει και των επικείμενων ευρωεκλογών είναι η καπηλεία των ιδιαίτερα κρίσιμων ζητημάτων που σχετίζονται με τη βιωσιμότητα του αγροτικού τομέα για την προσέλκυση ψηφοφόρων ή η διαφαινόμενη τροφοδότηση ακροδεξιών και λαϊκιστικών δυνάμεων και τάσεων, πίσω από την οποία, πέρα από άλλα δεινά, κρύβεται η απειλή ενός άκριτου προστατευτισμού που αντιβαίνει βασικές κατακτήσεις της ΕΕ όπως η εσωτερική αγορά ή ο ηγετικός ρόλος του ευρωπαϊκού αγροδιατροφικού τομέα στο διεθνές εμπόριο αγροδιατροφικών προϊόντων.

Στη χώρα μας, το ορόσημο των ευρωεκλογών θα πρέπει να αποτελέσει ευκαιρία ώστε καταρχάς τα πολιτικά κόμματα να επιλέξουν υποψηφίους που έχουν στοιχειώδεις γνώσεις για τα σύνθετα (σε πρακτικό, πολιτικό και τεχνοκρατικό επίπεδο) ζητήματα της γεωργίας, ώστε να μπορέσουν να υποστηρίξουν επαρκώς τον τομέα στις καθ' ύλην αρμόδιες Επιτροπές του Ευρωκοινοβουλίου στο πλαίσιο των δύσκολων συζητήσεων που σχετίζονται με το μέλλον του, οι οποίες θα βρεθούν στο επίκεντρο επόμενης θητείας.

Είναι παράλληλα μία ευκαιρία ώστε να ξεκινήσει μια διευρυμένη διαβούλευση για τη συνδιαμόρφωση της μελλοντικής ΚΑΠ μετά το 2027, σε αντιστοιχία

με την ατζέντα των Βρυξελλών όπου το θέμα έχει ήδη τεθεί λαμβάνοντας, μάλιστα, υπόψη ανατρεπτικά δεδομένα όπως η μελλοντική ένταξη της Ουκρανίας στην ΕΕ.²⁵

Είναι αδιαμφισβήτητο ότι οι εποχές του αυτοσχεδιασμού, του αυθορμητισμού και της εναπόθεσης ευθυνών «στις Βρυξέλλες» όσον αφορά τον σχεδιασμό και την εφαρμογή της ΚΑΠ έχουν παρέλθει. Επιπλέον, όπως επισημαίναμε και στην έκθεση του Ιουλίου του 2023, απαιτείται «καθολική ρήξη με το παρελθόν όσον αφορά την αντιμετώπιση της ΚΑΠ από την εθνική διοίκηση, καθώς η κορυφαία αυτή κοινοτική πολιτική δεν αποτελεί μια "έτοιμη προς χρήση" λύση, αλλά εφαλτήριο ώστε να σχεδιαστεί και να ασκηθεί η αδύνατη, μέχρι σήμερα, αλλά αναγκαία όσο ποτέ άλλοτε, εθνική αγροτική πολιτική» (βλ. σελ. 60).

²⁵ Με 41,3 εκατομμύρια εκτάρια γεωργικής γης και με το μέσο μέγεθος της καλλιεργήσιμης γης των ουκρανικών αγροτικών επιχειρήσεων να ανέρχεται σε 485 εκτάρια, όταν το αντίστοιχο μέσο μέγεθος για την ΕΕ-27 ανέρχεται σε 17 εκτάρια, «η ενσωμάτωση της Ουκρανίας στο τρέχον πλαίσιο θα δημιουργούσε σημαντικές δημοσιονομικές προκλήσεις, οδηγώντας σε εκκλήσεις για μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) πριν από την ένταξη του Κιέβου» (βλ. σχετικά EPRS | European Parliamentary Research Service, Enlargement policy: Reforms and challenges ahead, PE 757.575 – December 2023, σελ. 7-8 [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2023\)757575](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2023)757575)).

diaNEOsis

diaNEOsis

dianeosis_org

diaNEOsis

diaNEOsis

διαNEOsis

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ & ΑΝΑΛΥΣΗΣ